

شيعه ليک و ايرانيت دئيه فارس ايستعمارچيلیغی

علی شریعتی و فارس شعوبیه چیلیگی 25

کئچمیش دانیشتیقاردا علی شریعتی نین فردوسی نی شيعه قلمه آلماسی نین یالان اولدوغو، ائله جه ده فردوسی نین "ایران" آنلایشی نین بوگونکو ایران ممالیکی محروسه سی دئیل، افغانستان نین کابل و غزنه آراسیندا کیچیک بیر بؤلگه اولدوغو و ساسانیلرین دیلی نین فارسچا اولمادیغی اوزره بیلگی وئردیک. بو دانیشتیقدا ایسه پان ایرانیستلر طرفیندن ساقیز کیمی چئیننمکده اولان "اثرانشهر" گؤروشونون نئجه اورتایا چیخدیغی اوزره بیلگی وئرمگه چالیشاجاییق. موضوع ایرانیت و فارسلیق اولدوغو اوچون علی شریعتی نین فارسچی گؤروشلری نین ده پان ایرانیستلیک خدمتینده اولدوغونو ایضاح ائتمک دوغرو و دوزگون یول ساییلار. علی شریعتی ایسلامیتین شرقه دوغرو یاییلماسی اوزره یازمیش:

"بو سوسقونلوق، ساکیتلیک، باش قالدیرماق و قیام ائتمک دؤنمی و دوره سی بو خصوصیتلره مالیک اولموش: گونو گوندن ایرانلی، زردوشتلو، ساسانلی مدنیتلری نین یوخ اولماسی. اسلام گلدیگی زامان وار اولان مدنیت ایرانلی، زردوشتلو و ساسانلی خاصیتلره مالیک

اولموش. ... اول بيز مسلمان اولدوقدا دينيميز اسلام اولماسينا باخمايaraq مدنيتيميز زردوشتلوك، ساسانيليك و ايرانليليق سايبيلارميش. مدنيت روحا ماليك اولدوغو اوچون انسانين رفتاريندا و هنرينده دخالت ائده رك حل اولار. بيرينجي عصر مسلمان اولموش ايرانلى عقل باخيميندان مسلمان اولاركن، مدنى نظردن زردوشتلوك، ايرانليليق و ساسانليليق كيملگينه ماليك سايبيلارميش. ايسلامدان قاباق زامانلار مانى يوخسا مزدك يوخسا دا مسيحي حركتler بؤيوك بير توپلوما ماليك سايبيلارميشلار. بو دئديكلريميزه باخمايaraq بو مذهبلى قبول ائتميش ايرانليلار مانى، يوخسا مزدكى، يوخسا دا مسيحي مدنيتى داشيمازميشلار. اونلار يالئيز ايرانلى، زردوشتلوك و ساسانليليق مدنيتينه ماليك سايبيلارميشلار"¹.

ايسلاميتدن سونراكى ايران مماليكى محروسه سى نين نوستالژى "ايرانيت" آنلاييشى ايله هر هانكى بير ايلگى و ايليشكىسى اولماديغينا باخمايaraq على شريعتى معده گوجو بو تورپاقلارداكى ياشايان انسانلارى و اونلارين ديل و مدنيتلرينى "ايرانيت" دئيه فارسلىق مقوله سینه دوگونلمگه چاليشماسينا باخمايaraq زردوشتلوك مقوله سى افغانستانين باختر ولايتينه عاييد بير اينانچ اولموش و اوستا كتابى دا ميلاددان سونرا اون اوچونجو يوزايلده

یازلمیش بیر اثر ساییلار². ایران آنلایشی ابولقاسم فردوسی نین ده شاهنامه سیندن آنلاشیلدیگی کیمی کابل و غزنه آراسیندا کیچیک بیر

بؤلگه ساییلارمیش. **Erathosthenes o Kyrene**.

(Ερατοσθένης ὁ Κυρηναῖος) یونانلی جغرافیدان، سیاح و

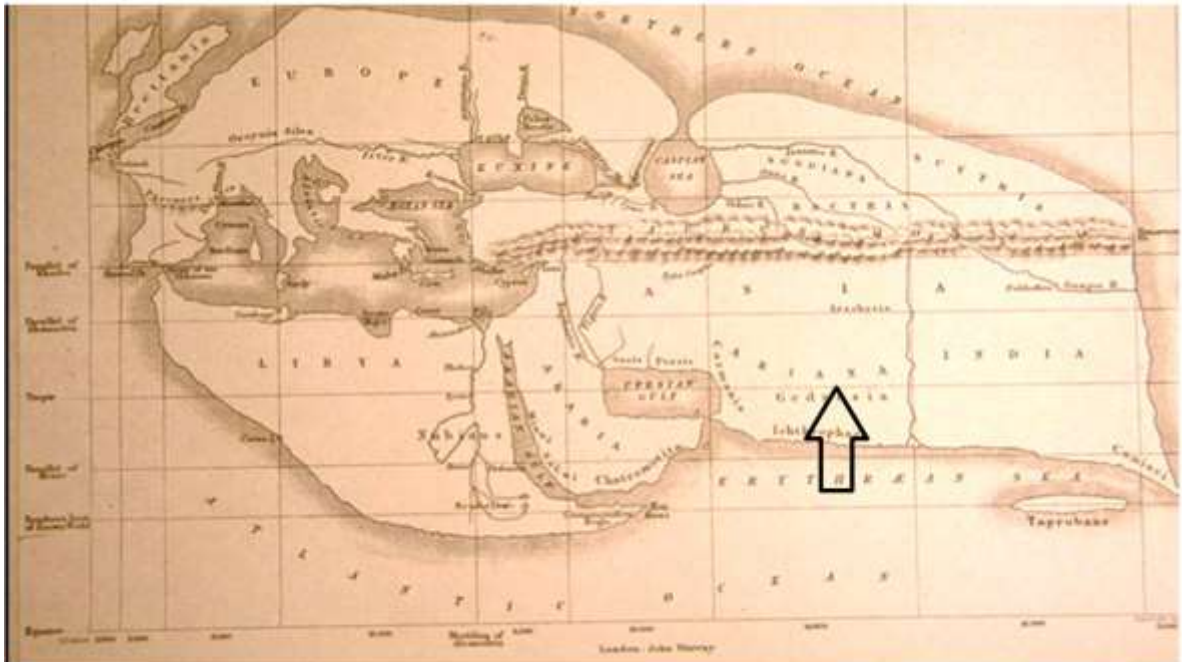
تاریخچی-یه گوره اوگونکو "ایران" آنلایشی "آریانا" آدلی یئر

ساییلارمیش³. آریانانین سرحدلری: شرقدن "کابل"، غربدن

"غزنه"، شمالدان "اورتاآسیا" و گونئی-دن "هیند چایی" اولموش. بو

اساسدا 19-اونجو عصیرده بیر خریطه و نقشه ده بو جغرافی بؤلگه نی

و یئری بلیرلمک اوچون چکیلیمیش (باخ خریطه 1).

Ariana per Eratosthenes' definition (19th-century reconstruction of world map by Eratosthenes, c. 194 BC).

ایران اوزره باشقا بیر آنلاییش ایسه سغد ادبیاتیندان آیینمیش "اثران"، "اثران- شهر" و اویستا کتابیندان آیینمیش "اثرانوئج" ساییلار. بو ایفاده لر ده گنه بوگونکو ایران ایله ایلگیلی و علاقه لی دئیل، اثران آنلاییشلی، آریانا آدلی افغانستانین شرقینده کیچیک بیر بؤلگه یه وئرلمیش بیر جغرافی آد سایلمیش. ایران شناس مکنسی نین تاریخی مختلیف متینلردن دارادیغی و "پهلوی سؤزلوگو" آد وئردیگی کتابا اساسا "اثرانشهر" کلمه سی نئولوقیسم کاراکترلی و سونرادان اورتایا چیخمیش بیر کلمه اولموش. بو کلمه کئچمیشده بعضی کیچیک محفلر واسیطه سی ایله ایشلندیگی کاغاذ اوزرینه کؤچورولدوگو اوچون، بو کلمه نی "اثران" و "اثرانوئج" کلمه لری ایله آنلامداش و هم معنا قلمه آلمیشلار. باخینیز مکنسی پهلوی دیکشنری، لندن، چاپ ایلی 1971، صحیفه 30. (باخ: دیاگرام متن).

Ērān [ʔylʔn¹ | N ~] Eran, (land of) the Aryans.

~ag [-k¹] an Eranian, Aryan.

ērang [ʔylng] blame, condemnation; error, heresy.

~ih: = ērang.

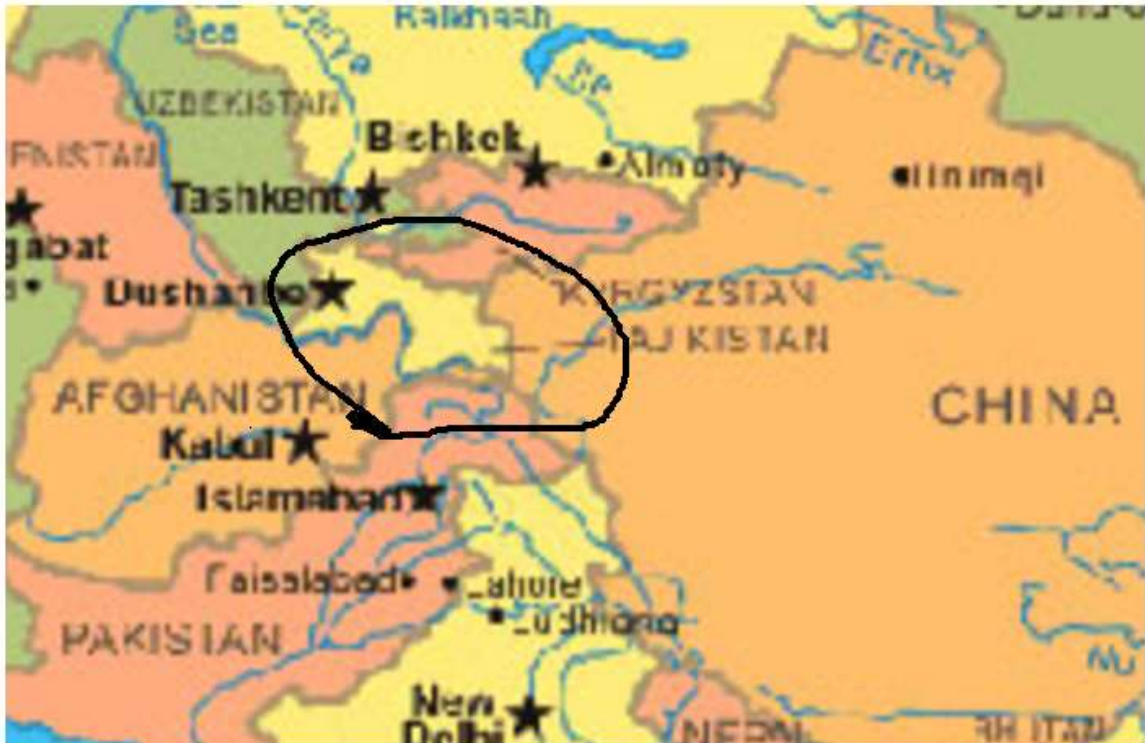
ēranj-, v. ¹, ² ēraxtan.

Ērān|-šahr [ʔylʔnštr¹ | N ~] land of the Aryans.

~-wēz [-wyc] (original) home of the Aryans.

Qaynaq: D. N. MacKenzie, Pahlavi Dictionary, London Oxford, 1986, S. 31.

"ائرانوئج" کلمه سینده اک و پسوند اولاراق یاپیشمیش "-وئج" آکی و پسوندی فارس دیلینه اؤزگه و بیگانه اولدوغو اوچون اونون فارسچایا ترجمه ائدیلمه سی احتمال اولونار. دئمک، "ائرانوئج" کلمه سینده کی "-وئج" آکی(پسوندی) "آبادلیق" آنلام و معناسینا گلرسه، اوستا کتابینداکی "آیریانه وَاچاً Airiianəm vaējō" کلمه سی نین "ائرانشهر" دئییه ترجمه اولونما احتمالی کسینلیک و یقینلیک قازانار؛ بیلیندیگی کیمی "شهر" ده آباد اولموش بیر یئر ساییلار. اوستا کتابیندا اون اوچونجو یوز ایل ایشلنمیش "آیریانه وَاچاً" کلمه سی ایسه فارسلا رین فارسچا "بهشت گم شده" آد وئردیکلری پامیر چؤللری ساییلار (باخ: خریطه 2).

ائران (سغد متینلرینده)؛ ائرانوئج (اوستا کتابیندا) و ائرانشهر (سونرا ترجمه)

اوستا كتابى نى فارسچايا حاضيرلاميش و تاليف ائتميش محمد تقى راشد محصل، آراشديرماجى نيولى و رازق روبين نين واردىقلارى اورتاق و مشترك نظر، دوشونجه و فيكيه گوره و ائله جه ده عموم فارس مؤللىغلى نين ائران وئجه آدلى يئرين سويوق بير جغرافى بؤلگه اولدوغونو وورقولادىقلارينا اساسا "ائرانوئج" افغانستان، تيب، تاجيكيستان و قيرقيزستان جمهوريتلى نين كسپشديگى **پامير** داغلارى سايبيلار.

يئر كوره سى نين تاوانى و سقفى سايبيلان پامير داغلارى سويوق و بوزلو بير بؤلگه نى ايچرميش مسافته يئر آلا. اونون قوزنى بوكوملو داغلارى قيرقيزستان، گونئى-گونچيخان طرفى چين (تيب)، گونئى افغانستان و قالان بؤلومو تاجيكيستانا عاييد اولان تورپاقلاردير. پامير آسيانين بير نچه داغلاريني او جومله دن تيبانشان داغيني (قوزئيده)، قاراقوروم داغيني (گونئيده)، قونلون شان داغيني (ياركند-دن يوخارى هندوكوش داغلارى نين گونئى گونچيخانى و گونئى گونباتان داغلاريني) بيرلشديرن داغلىق بير جغرافى بؤلگه سايبيلار. پامير بؤلگه سى نين دنيزدن اورتالاما يوكسكلىگى 3600 - 4400 متره دكدير. پاميرين 3700 مترين يوخارى يئرلرينده هئچ بير آغاچ بيتمز. پامير چايبى پيانچ چايبى نين آنا قولو سايبيلار. تاجيكيستانداكى قاراگؤل پاميرين

بۇيوك گۇلو ساييلار. پامير بۇلگه سينده چوخلو يئر دئپرئمه سى و زلزله باش وئئر. پامير آدى نين اورتايا چيخماسى اوزره مختليف گۇروشلر وار. بعضى ثابت اولماميش گۇروشلر پامير كلمه سيني تورك ديلينده "سويوق اوتلاقلار" دئيه بو كلمه نى توركچه بير كلمه يه نسبت وئرکن، بعضيلرى ده بو كلمه نى، 19 اونجو عصرده هيند مۆتولوقيسينه باغلاراق سانكرت ديلينده "اوپا مئرو (مئرو داغى نين او طرفى) و گئنه ده سانسكرت ديلينده "اوپا مئرى (چايلاغين آرخاسى چؤللوک) دئيه قلمه آماغا چاليشميشلار⁴. اوسته ايشاره اولدوغو كيمي "ايرانشهر يوخسا بوگونكو ايرانشهر" كلمه سى بير يئنى و نئولوگيسم اساسلى بير كلمه اولدوغو اوچون فردوسى نين شاهنامه كتابيندا بيله بو كلمه ايشلنمه ميش. اوسته ليك بلکه ده عرب ديلي نين اتكى و تأثيرى آلتيندا زامان آخاريندا "ايران" كلمه سى "ايران" حالينا گلّميش. بو دئديكلريميزه تانيق و شاهيد قديم متنلرده "ايران" كلمه سى نين اولماديغى ساييلار. شاهنامه كتابيندا دؤنه دؤنه "شهر ايران" ايفاده سيني ايشله نرکن ايرانشهر كلمه سى ده ايشلنمه ميش، اؤرنک اولاراق، اوخويوروق:

" شكار بزرگان بدند اين گروه --- همه گشته از شهر ايران ستوه"⁵

" زن و کودک شهر ايران اسير --- روان خسته از اختر و تن به تير"⁶

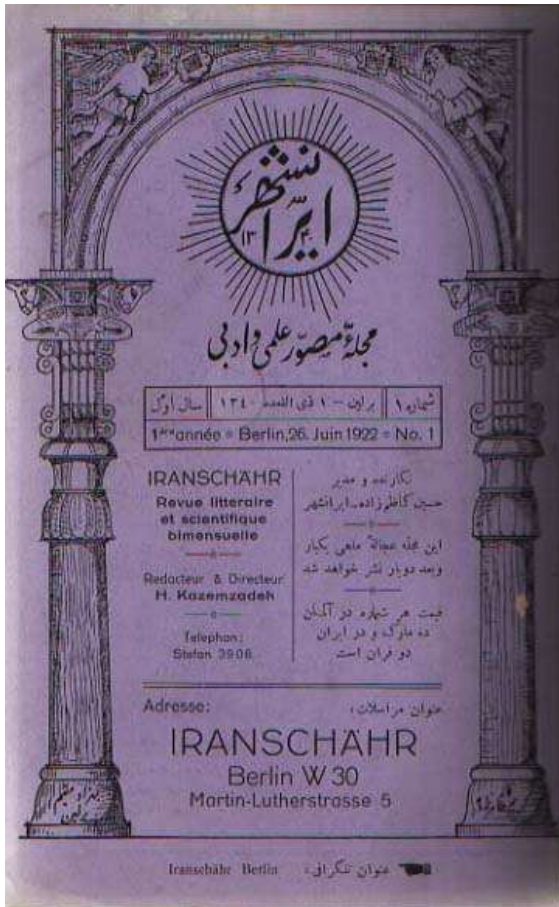
"چو کاووس در شهرِ ایران رسید ---- ز گردِ سپه شد هوا ناپدید." ⁷

"و زان پس بران رزمگه بر نماند ---- سپه را سوی شهرِ ایران براند" ⁸.

اوسته کی مصراعلاردا گؤرون دوگو کیمی ابولقاسم فردوسی زامانی نین "ایران" آنلاییشی اولدوقچا کیچیک بیر بؤلگه اولموش و "ائران شهر یوخسا ایران شهر" آنلاییشی دا فارس ادبیاتیندا اولمامیش. دئمک، "ائران شهر" کلمه سی اوستاندان آیینمیش "آیریانه وَاَجَا Airiane vaēō" کلمه سی نین ترجمه سی اولراق اون دو قوزونجو عصرده بیرینجی دفعه اولراق هندوستانداکی فارس محفلی طرفیندن اورتایا قویولموش. آلمان یؤزئف مارکوارت مؤلیفی ائرنی Anania اولموش آل یازما متینلرینی آلمان دیلینه کؤچوره رک 1901 اینجی ایل برلین شهرینده حاضرلادیغی متینلره ده "ائران شهر" آدینی بیر کتاب آدی اولراق وئرمیش ⁹.

یوزئف مارکوآرتین **"ائران شهر جغرافیاسی"** آد وئردیگی کتاب اؤز تاریخلریندن خبرسیز، فارس میللیتچیلیگی تورونا دوشموش، اؤز دیلی و مدنیتی بیلینچ و شعوروندان یوخسول و اوزاق دوشموش فارس مدنیت راسیستلرینی او جمله-دن **حسین کاظمزاده تبریزی**، **صادق رضازاده تبریزی** و **ابراهیم پورداوود رشتی**، **رشید یاسمی کورد** و عباس اقبال آشتیانی خلج تورکو اولموش ابطال

ذاتلاری میرزا فتحعلی آخوندزاده و میرزا آقاخان کیرمانی طرفیندن
"ایرانیت" باشلیغی آلتیندا توخومو سپیلمیش فارسلیق مفکوره سینه
 هوسلندیرمیش. حسین کاظمزاده تبریزی یوزئف مارکوآرتین آد وئردیگی
"اثرانشهر جغرافیاسی" کتابی نین آدیندان یولا چیخاراق برلینده
 1922 اونجو ایلین یونی آیی نین بیرمی ایکیسینده یایماغا باشلادیغی
 و 1928 اینجی ایله دک داوام ائتدیگی مجله یه "اثرانشهر" دئییل،
"ایرانشهر" آدی قویاراق فارسچا درگی نین بیرینجی سایینی یایماغا
 و بوگونکو فارس باستانگرایلیغینی سیاسی ساحه و آلانا داشیماغا
 چالیشمیشلار. حسین کاظمزاده بو مجله نین باش یازاری اولدوغو و
 اونو اداره ائتدیگی اوچون "ایرانشهر" لقبینی ده اؤزو اوچون تاخما بیر آد
 دئییه استفاده ائتمگه چالیشمیش. بو مجله آلمان حؤکومتی نین مالی
 کؤمگی ایله ایران ممالیکی محروسه سی نین قیرخ شهرینه پوست
 ایله گؤندریلمیش.

خاریجی عامیلر واسیطه سی ایله قاجار ممالیکی محروسه سی، فارسلیق اختیارینا کئچدیکدن سونرا دوشونجه باخیمیندان فارس ایستعمارچیلیغی نین اساسینی قویموش محمود افشار یزدی چاپ ائتدیگی آینده مجله سی واسیطه سی ایله یوزئف مارکوآرت دیلیندن یالان یایماغا، آذربایجان تورکلری نین

دیل و مدنیتی و تاریخی ملی کیملیکلرینی دانماغا چالیشمیش¹⁰.

سیدجواد طباطبایی تبریزی برلینده 1922 اونجو ایل چاپ ائتمگه باشلامیش ایرانشهر مجله سی نین باشچیلاری، او جومله-دن حسین کاظمزاده ایرانشهر تبریزی آدلی نئهیلیست و آزقین بیر شخصی اؤزونو بیر مورد ائده رک گونوموزده کی ایرانشهر آنلایشی نی یایماغا و تورکلوک علیینه قوسماغا چالیشارلار. بو دوغرولتودا سیدجواد طباطبایی، مؤلفی بللی اولمایان "سیستان تاریخی (تاریخی سیستان)" آدلی بیر اثردن یولا چیخاراق حالی معلوم اولموش "آذریها" اینترنئت صحیفه سینده علی شریعتی مودئلی اولاراق ایران ممالیکی

محروسه سینه حاکیم اولموش تورکلری نیفرینلمگه چالیشمیش،
 اوخویوروق:

"ایسلام منبرینده تورکلره خطبه اوخودولار. او زاماندان سیستانین قاراگونو باشلادی. او گونه دک سیستانا هر هانکی بیر ضرر دگمه میشدی]. تانینماز یازار سیستان تاریخی اوزره تورکلرین حاکیم اولماسی اوزره اؤنه سورموش گؤروشلری ایرانین باشقا یئرلرینه ده نسبت وئرمک اولار. بئله لیکله ایران تاریخینی ایسلام زامانیندا ایکی دؤنم و دؤوره بؤلْمک اولار: - تورکلرین حاکیم اولمادیقلاری؛ - تورکلرین حاکیم اولدوقلاری دؤنملر و زامانلار"¹¹.

کئچمیش دانیشیقلاردا اشاره اولوندوغو کیمی سلطان محمود غزنه لی زمانینا دک "**ایران**" آنلاییشی نین سیستان ولایتینی ایچرمدیگی و شامل اولمادیغی نی و سلطان محمود غزنه لی سلجوقلولاردان اؤنجه دؤنه دؤنه سیستانا قوشون یئرتدیگینه داییر فردوسی نین شاهنامه کتابیندا تانیق اولاریق. ابولقاسم فردوسی نین دیلیندن اوخویوروق:

" **از ایران ره سیستان** بر گرفت --- از آن کارها مانده اندر شگفت ..

برآشفت و اندیشه اندر گرفت--- **ز ایران ره سیستان** برگرفت"¹².

دئمک، سلطان محمود ایران‌دان (غزنه، هرات ولایتلریندن) سیستانا سالدیریق و هوجوم حیاتا کئچیررکن و فارسلیغی بو ممالیکی محروسه اوزره دیوان دیلی دئییه گتیررکن، گول و چیچکله او تورپاقلارا حمله و هوجوم ائتمه میش. نه اوچون فارس مدنیت راسیستلری او جومله-دن جواد طباطبایی غزنه لیلرین هانکی دیلی، عرب اداره چیلیگی و دیوان دیلی یئرینه گتیردیگیندن سؤز و صؤحبت آچماق ایستمز و یانلیز تورلوگو پیسلمگه چالیشارلار؟ جواد طباطبایدن اوخویوروق:

"ایکی قرن ساکتلیکدن سونرا ایرانلی (اوخو: فارس) سیلسیله شاهلیقلاری "ایرانشهری" دوشونجه لرینی سیاسی و اجتماعی زمینه لرده حیاتا کئچیرمک اوچون تدبیرلر تۆکدوکلرینه باخمایاراق باشاریسیز قالمیشلار. او موضوعلارا گیرمک باشقا بیر فرصت لازیم ساییلار.... ایسلام ایله ایران آراسیندا اولان دوشمنلیک خلافت ایله بویه شاهلیغی بیچیمینده اورتایا چیخمیشمیش. **تورک غلاملاری** نین ایران تورپاقلارینا حاکیم اولماسی ایله بو مسئله اؤز حلینی تاپماسینا باخمایاراق صفویلرین حاکیمیتیه گلمه سی ایله ایرانین، تاریخ و دوشونجه باخیمیندان یئنیلگه یه اوغراماسی نین قارشیسینی آلماق مومکون اولمامیش" ¹³.

اوسته گۇرۇندو كىمى او زامانكى **ايسلامىتده** باش وئرمىش **سنى** و **شيعه** چكىشمه سىنى فارس اىستعمار يانچىلارى مودئرن آنلايشلا عرب خليفه ليگى و فارس شاهليغى آراسيندا اولان اختلاف مقامينا داشيماغا چاليشارلار. جواد طباطبايى نين "**غلامان ترك**" دئيه قلمه آلدیغى سلجوق طایفاسى، اؤز آدینى طایفا باشچىسى ساييلان سالجوق آدینا اساسلانديرمیش. سالجوق اؤلدوكدن سونرا اوغلو ميكائيل طایفا رئيسليگىنى اؤز بوینونا گؤتورموش و مسلمان اولدوغو اوچون مسلمان اولمايانلارا قارشين دؤيوش دئيه، جهاد حؤكمو ده وئرمىش. ميكائيلين اوچ اوغلو وار ايمیش. اونلار "**يابغو، چاغرى و طوغرول**" آدلانارمیش. بو اوچ قارداش گوج اولماق اوچون ايلک سامانيلره ياخينلاشماق اىستديكلرينه باخماياراق سامانيلر اونلاردان قورخدوغو اوچون اونلارى بوخارا شهرينه ياخينلاشماغا قويماميشلار. بئله ليکله اونلار اؤزلىرىنى تورک حاکیمی بوغرا خانا ياخينلاتميشلار. بوغراخان بونلارين ياخينلاشماسيندان تمکين ائده رک طوغرول بگى توتساق ائتديگينه باخماياراق طوغرول بگ، قارداشى چاغرى بگين کؤمگى ايله توتساقليقدان آزاد اولموش. طوغرول بگ، سونرا طایفاسى ايله بوخارا شهرينه دوغرو کؤچموش. 416 هيجرت ايلينده سالجوق تورکلى طایفا باشى اسراعیل باشچیلیغى ايله سولطان

محمود غزنه لی علیھینہ باش قالدیردیقلارینا باخمایاراق سولطان محمود اونو توتاراق هندوستاندا توتساق ائتمیش. باشقا یاندان **طوغرول بگ** غزنه لیلر علیھینہ باش قالدیراراق 429ھجرت ایلی نین شوال آییندا نیشابوردا سلطنت خطبه سی اوخوداراق اؤزونه **رکن الدین ابوطالب بن میکائیل بن سالجوق** لقبی وئرمیش و عباسی خلیفه لیگی ده بو لقبی قبول ائتمیش. اوسته گؤروندوگو کیمی فارس مدنیت راسیستلری نین " **غلامان ترک** " دئییه قلمه آدیقلاری " **امتچیلیک** " مقوله سی ساییلار. ایسلام امتچیلیگی آچیسیندان بوتون ایسلامیته سایقی و احترام ایله یاناشان شاهلار و پاشالار ائله جه ده " **سامانیلر** " ده " **الله قلی** " ساییلارمیش " **غلامان ترک** " ایفاده سی فارس مدنیت راسیستی ساییلان ذبیح الله صفانین " **تاریخ ادبیات در ایران** " آدلی کتابین صفحه لرینی بزمنیش ساییلار¹⁴. سلجوق اوغوللاری میلادین 1055 اینجی ایلینده بغدادی اله کئچیرمه نی ایسلام خلیفه لیگینی **شیعه لیک** چنبره سینه دوشمکدن خلاص ائتمک دئییه قلمه آلمیشلار¹⁵.

سلجوق امپراتورلوغونون سون گونونه دک شیعه قوروپلاشمالاریندان اولان **اسماعیلیه** بؤلوگو و فرقه سی سنی سالجوق حاکیمیتچیلیگی علیھینہ تئور حرکتلرینی **حسن صباح** و اونون قالیقلاری باشچیلیغی

ایله داوام ائتدیکلری ده تاریخی قاینقلاردان هامییا آیدین ساییلار. جواد طباطباییدن اوخویوروق:

"... چاغاتای تورکچه سی وارلیغی واقعیتده افسانه-دن باشقا هئچ نه دئییل، ... **تورک غلاملاری** نین ایرانا حاکیم اولماقلاری ایله فارسچا فقط شعر زمینه سینده دقت مرکزینه آلینمیش و بئله لیکله بیر یئره چاتابیلمه میش.."¹⁶.

اوسته گؤروندوگو کیمی جواد طباطبایی "**غلامان ترک**" دئییمی نی بیر ساققیز کیمی چئینمیش مقامدا یئر آلا. چاغاتای تورکچه سی منظور اولدوقدا گئنه ده جواد طباطبایی نین تورک دوشمنلیگی و هیستریک یاناشماسی اورتایا چیخار. چینگیز خان اولدوکدن و موغول ایمپراتورلوغو چینگیزخان اوغوللاری آراسیندان بؤلوشولدوکدن سونرا چاغاتای خان حاکیم اولدوغو بؤلگه-لردکی تورک ادبیات دیلی "**چاغاتای تورکچه سی**" دئییه چیچکلنمگه باشلامیش. امیر علی شیرنویبی ده سلطان حسین بایقارانین وزیرلی اولاراق اؤز اثرلری نین بیر چوخ بؤلومونو چاغاتای تورکچه سینده یاراتمیش. امیر علی شیرنویبی یازدیغی چاغاتای تورکچه سیندن اؤرنک:

اۋزگا بىر كۆز ھم كى حسنىڭنى تماشى ايلاسە

اۋزگالار حسنىن تماشى ايلاسە، چىقسون كۆزۈم

قايسى بىر تىل ھم كى ذكرىڭ آشكارا ايلاسە

غىر ذكرى آشكارا قىلسا، لال اولسون تىلىم

ترجمە:

اورگىم اودلانسىن سندن باشقاسىنا دقت يئتىرسە

(منىم اورگىمدن باشقا) ھر كۆنۈل دە سنىن شوقونا اورتايا چىخسا

اۋزگە لرىن گۆزلىگىنە باخارسا، گۆزۈم كۆر اولسون.

اۋزگە بىر گۆزلە سنىن گۆزلىگىنە باخان دا كۆر اولسون

باشقاسىنى ذكر ائدرسە، دىلىم لال اولسون

ھانكى بىر دىلدە سنىن ذكرىنى آشكار ائدرسە، لال اولسون. "[15].

امىر على شىرنوايى چاغاتاى توركچە سىندە يازدىغى كىتابلارى نىن

بىر سىراسى نىن آدى بئله دىر:

تارىخ انبىاء، تارىخ ملوك عجم، خمسۂ نوائى؛ خمسۂ المتحيرين؛ ديوان

تركى غزليات؛ دۇرت ديوان؛ غرائب الصغر (يا غرائب النوائب)،

نوادر الشباب، بدايع الواسط، و فوائد الكبر؛ عروض تركى؛ مجالس

النفائس (اۋچ يوز اللى نفر اۋز زمانى نىن بۇيوكلىرى و شاعىرلىرى اوزره

بیلگی و معلومات) محاکمة اللغتين (زبان ترکی و فارسی)؛ منشآت ترکی.

جواد طباطبایی، اونون مریدلری، او جمله-دن کاظم آذری سیسی آذربایجان تورکلوگو ایله دوشمنلیک ائتمکدن گئری دورمازلار¹⁷.

اوسته کی قناعتلر سرگیلندیکدن سونرا جواد طباطباییلر اوزره آرتیق قضاوتی گونئی آذربایجان تورکلرینه بوراخماق داها دا یئرلی ساییلار.

ایشیق سؤنمز، 05.12.2018

-
- 1 علی شریعتی، بازشناسی هویت ایرانی- اسلامی، ص. 47 - 48
- 2 Biographisch-Biographisches Kirchenlexikon, Band XIV, 1998; Verlag Traugott Bautz Spalten 344-355
- 3 اثراتوستهئنئس 273 ایل میلاددان اؤنجه کیرئنه-ده دوغولموش و 194 میلاددان اؤنجه اسکندریه-ده دونیاسینی دگیشمیش.
- 4 Rémy Dor, Clas M. Naumann: *Die Kirghisen des afghanischen Pamir*. Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Graz 1978, S. 22, 24
- 5 ابولقاسم فردوسی، شاهنامه، رزم دوم دارا با سکندر و شکست بافتن دارا، ص. 1275
- 6 ابولقاسم فردوسی، شاهنامه، رزم سیوم سکندر با دارا و گریختن دارا به کرمان، ص. 1277
- 7 ابولقاسم فردوسی طوسی، باخ اورادا، شاهنامه، بخش هفدهم.
- 8 ابولقاسم فردوسی طوسی، باخ اورادا، شاهنامه، آشتی کردن فیلقوس با داراب و بزنی گرفتن داراب دخترش را و بازگشتن به ایران، ص. 1265
- 9 J. Marquart, *Ērānšahr nach der Geographie des Ps. Moses Xorenac'i*, Berlin, 1901.
- 10 محمود افشار، مجله آینده، چاپ دوم، 1352، اران و مسئله آذربایجان، صفحه: 921-926.
- 11 سید جواد طباطبایی، گفتار در تداوم فرهنگی ایران و نقش ترکان در انحطاط اندیشه سیاسی، آذربایجان، تاریخ: شنبه 8 تیر 1392 : <http://www.azariha.org/?lang=fa&muid=58&item=737>
- 12 ابولقاسم فردوسی، شاهنامه.
- 13 باخ اورادا، سیدجواد طباطبایی.
- 14 ذبیح الله صفا، تاریخ ادبیات در ایران، تهران 1369، 5 جیلد.
- 15 Heinz, Halam: *Der schiitische Islam*, München, S. 114.

¹⁶ باخ اورادا. سیدجواد طباطبایی.

¹⁷ کاظم آذری سیسی، تجلیات روح ایرانی؛ حسین کاظمزاده ایرانشهر، تاریخ :سه شنبه 3 تیر 1393 :
<http://www.azariha.org/?lang=fa&muid=49&item=1240>